

مطالعه تطبیقی نظام طبقه‌بندی آثار فرهنگی- تاریخی غیرمنقول در سطح بین‌المللی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۱۱/۶

شماره مسلسل: ۲۰۳۷۱

کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

مطالعه تطبیقی نظام طبقه‌بندی آثار فرهنگی- تاریخی غیرمنقول در سطح بین‌المللی

نوع گزارش: طرح/ لایحه □ راهبردی ■ نظارتی □

نام دفتر:

مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه ورزش، میراث فرهنگی و گردشگری)

تهیه و تدوین:

محمد رضا محمودی قوژدی (گروه ورزش، میراث فرهنگی و گردشگری)

مدیر مطالعه:

سعید شفیعا

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز:

آقای احسان ایروانی (مدیرعامل اسبق صندوق توسعه صنایع دستی و فرش دستباف و احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی)، سوسن چراغچی (پژوهشگر حوزه حقوق میراث فرهنگی)

ناظر علمی:

موسی بیات

ناظر علمی خارج از مرکز:

علی‌رضا انیسی (هیئت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری)

گرافیک و صفحه‌آرایی:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

مژگان کاظمی

واژه‌های کلیدی:

۱. نظام طبقه‌بندی
۲. آثار تاریخی فرهنگی
۳. آثار غیرمنقول
۴. مطالعه تطبیقی

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۳/۳/۱

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه.....	۹
۲. سیر شکل‌گیری حمایت قانونی از میراث فرهنگی در دنیا.....	۱۰
۳. حمایت‌های قانونی از میراث فرهنگی در ایران.....	۱۲
۴. بررسی طبقه‌بندی آثار در کشورهای مختلف.....	۱۴
۴-۱. انگلستان.....	۱۴
۴-۲. ایرلند شمالی.....	۱۶
۴-۳. اسکاتلند.....	۱۷
۴-۴. ایتالیا.....	۱۷
۴-۵. چین.....	۱۸
۴-۶. فرانسه.....	۱۹
۴-۷. هند.....	۲۰
۴-۸. استرالیا.....	۲۱
۴-۹. ترکیه.....	۲۲
۵. مفهوم طبقه‌بندی میراث فرهنگی غیرمنقول.....	۲۲
۵-۱. تفاوت میان طبقه‌بندی موضوعی - موضوعی و مفهوم درجه‌بندی.....	۲۲
۵-۲. طبقه‌بندی ابزاری برای اعمال سیاست‌های کلان.....	۲۳
۵-۳. طبقه‌بندی ابزاری برای حفاظت مؤثر.....	۲۳
۵-۴. اهمیت طبقه‌بندی در مدیریت آثار.....	۲۳
۵-۵. اعمال سیاست‌های بهره‌برداري متناسب با طبقه‌بندی.....	۲۳
۶. جمع‌بندی و ارائه پیشنهادها.....	۲۵
۶-۱. پیشنهادهای اجرایی و تقنینی.....	۲۶
منابع و مآخذ.....	۲۷

فهرست جداول

جدول ۱. اقدام‌های حمایتی از میراث فرهنگی در کشورهای مختلف.....	۱۱
جدول ۲. بررسی فرایند ثبت آثار با توجه به دوره‌های تاریخی.....	۱۳
جدول ۳. سیاست‌های اعمال شده سایر کشورها در خصوص نوع طبقه‌بندی.....	۲۴

مطالعه تطبیقی نظام طبقه‌بندی آثار فرهنگی - تاریخی غیرمنقول در سطح بین‌المللی

چکیده

ثبت آثار فرهنگی - تاریخی کشور یکی از راهکارهای اصلی حفاظت و حمایت قانونی از این آثار محسوب می‌شود. اما امروزه با گسترش مفهوم میراث فرهنگی و همچنین افزایش کمی آثار و از طرفی محدودیت منابع برای حفاظت و مدیریت آثار ارزشمند فرهنگی - تاریخی، سبب شده تا بسیاری از کشورها سیاست‌های جدیدی در فرایند ثبت آثار خود در پیش گیرند. این سیاست‌ها عموماً با طبقه‌بندی آثار همراه بوده است، به نحوی که بتواند با دسته‌بندی آثار، فرایندهای حفاظت و مدیریت را تسهیل نماید و منابع محدود را متناسب با اثر هزینه نماید. بسیاری از کشورها متناسب با ساختارهای سیاسی خود و رویکردهای مدیریتی جاری در آن کشورها، دسته‌بندی و ارزش گذاری آثار را انجام داده‌اند. همچنین نوع طبقه‌بندی در کشورهای مختلف متفاوت است و سیاست‌های متفاوتی را شامل می‌شود و طبقه‌بندی عملاً ابزاری در جهت سیاست‌های کلان آنها محسوب می‌شود. از این رو طبقه‌بندی در این کشورها تابع سه مؤلفه حفاظت، مدیریت و بهره‌برداری از آثار است. از طرفی با توجه به اینکه سیاست‌های طبقه‌بندی بسته به نوع نگاه هر کشور نسبت به موضوع میراث فرهنگی، متفاوت است، اشکال مختلف طبقه‌بندی از جمله موضوعی، موضعی و درجه‌بندی به وجود آمده است. این اشکال متناسب با سیاست‌های حفاظتی در هر کشور و همچنین تابعی از ساختار سیاسی و اداری آنها به وجود آمده است و ابزاری برای حفاظت به حساب می‌آید. در ایران اما با توجه به سابقه طولانی ثبت، علی‌رغم وجود فهرست‌های متفاوت اما هیچ سیاست طبقه‌بندی مشخصی وجود ندارد و رویکردهای درجه‌بندی عملاً راه به جایی نبرده‌اند.

شرح / بیان مسئله

ثبت یک اثر فرهنگی غیرمنقول، یک اقدام مهم حقوقی برای حفاظت و حمایت از موجودیت آن محسوب می‌شود. در همین راستا نیز منابع و امکانات برای حفاظت از آثار نیز تنها معطوف آثار ثبت شده است. اما افزایش کمی آثار و منابع محدود فرصت حفاظت مؤثر از آثار ارزشمند را سلب می‌کند؛ زیرا نمی‌توان به همه آثار ثبت شده با یک میزان توجه و حساسیت رسیدگی کرد. از طرفی نحوه مواجهه با مدیریت آثار به دلیل سیاست‌ها در خصوص آثار ثبت شده به طور عام، بهره‌برداری و واگذاری این آثار را نیز با مشکل مواجه نموده است زیرا ارزش گذاری اولیه آثار همه آنها را در یک دسته قرار می‌دهد.

از همین رو در کشورهای مختلف برای اجرای برنامه‌های مدیریتی و حفاظتی مؤثر در خصوص آثار فرهنگی، سیاست طبقه‌بندی آثار پی گرفته شده است. بررسی کشورهای مختلف در مواجهه با موضوع طبقه‌بندی آثار غیرمنقول نشان می‌دهد که مفاهیم پیچیده و گسترده‌ای در این حوزه وجود دارد. این مفاهیم برگرفته از ساختارهای قانونی در هر کشور و همچنین نوع نگاه هر کشور نسبت به موضوع میراث فرهنگی است. در کنار این موضوع ساختار سیاسی و اداری کشورها در برنامه‌ریزی و تخصیص منابع نیز موضوع مهم دیگری است که مفهوم طبقه‌بندی را تحت‌الشعاع قرار داده است.

بررسی سیاست‌های طبقه‌بندی در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که طبقه‌بندی ابزاری برای اعمال سیاست‌های کلان در حوزه میراث فرهنگی است و خود تابعی از سه مؤلفه اصلی حفاظت، مدیریت و بهره‌برداری از آثار است که هر کدام از این مؤلفه‌ها نوع نگاه متفاوت یک کشور را در مواجهه با موضوع میراث فرهنگی نشان می‌دهد.

این در حالی است که بررسی ثبت آثار در ایران و سیاستگذاری در این خصوص در کشور نمایانگر آن است که هیچ طبقه‌بندی مؤثری برای آثار فرهنگی غیرمنقول شکل نگرفته است و سیاست‌های حفاظتی و مدیریتی نیز براساس فهرست کلی آثار ملی شکل می‌گیرد.

نقطه‌نظرات / یافته‌های کلیدی

طبقه‌بندی آثار فرهنگی - تاریخی ابزاری برای هدایت جریان مدیریت و حفاظت.

طبقه‌بندی آثار فرهنگی در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که جریان مدیریت و حفاظت صحیح از طریق اعمال سیاستگذاری طبقه‌بندی آثار محقق می‌شود. این سیاست‌ها تابع سه مؤلفه اساسی زیر هستند.

- حفاظت مؤثر از طریق طبقه‌بندی آثار

در بسیاری از کشورها، طبقه‌بندی براساس سیاست حفاظت مؤثر انجام می‌شود و هدف از طبقه‌بندی تحکیم حفاظت از آثار است.

- اعمال مدیریت صحیح با طبقه‌بندی آثار

با توجه به محدودیت منابع در کشورهای مختلف، و تعداد بالای آثار ثبت شده در این کشورها، طبقه‌بندی ابزاری برای مدیریت این آثار و هدایت جریان حفاظت محسوب می‌شود.

- هدایت جریان بهره‌برداری از آثار از طریق طبقه‌بندی

ارزش گذاری آثار از طریق طبقه‌بندی سبب می‌شود تا آثاری که امکان واگذاری و بهره‌برداری دارند با سیاست‌های تسهیل شده‌ای در این خصوص مواجه شوند.

پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

۱. پیشنهاد می‌شود تا وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی نسبت به تهیه پیش‌نویس قانون طبقه‌بندی آثار ثبت شده فهرست آثار ملی اقدام نماید. این قانون بایستی براساس مفهوم طبقه‌بندی موضوعی - موضوعی و همچنین درجه‌بندی تهیه شود. بدین منظور طبقه‌بندی مدنظر باید براساس زیر صورت گیرد:

الف) طبقه ملی شامل:

- نفایس منحصر به فرد،

- نفایس ملی،

- با ارزش ملی،

ب) با ارزش منطقه‌ای

ج) با ارزش محلی

۲. وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی لازم است ظرف مدت ۶ ماه نسبت به بررسی و پژوهش در خصوص معیارهای ارزش گذاری آثار فرهنگی در مورد آثار اقدام نماید تا معیارهای آثار نفایس ملی و منحصر به فرد و همچنین شاخص ملی برای درجه‌بندی درجه یک تا سه، آثار منطقه‌ای، و آثار محلی تهیه و اجرایی شود.

۳. دستورالعمل تعیین آثار واجد ارزش تاریخی و فرهنگی به شماره ۹۸۲۱۰۰/۲۸۲۸۶ و معیارهای ثبت آثار تاریخی و فرهنگی غیر منقول به شماره ۹۹۲۱۰۰/۳۱۹۸۳ پس از تهیه تصویب قانون طبقه‌بندی آثار ملغی اعلام شود.

۴. وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مکلف است دستورالعمل اجرایی برای حفاظت و مدیریت آثار فرهنگی غیر منقول را براساس قانون پیشنهادی طبقه‌بندی آثار فرهنگی (بند یک پیشنهاد) متناسب با طبقه‌بندی‌های ملی (نفایس ملی و منحصر به فرد و شاخص درجه یک تا سه)، منطقه‌ای و محلی تنظیم نماید.

۵. وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی موظف است از طریق صندوق توسعه صنایع دستی و فرش دستباف و احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی نسبت به تهیه دستورالعمل اجرایی در خصوص نحوه بهره‌برداری از اماکن و آثار فرهنگی غیر منقول براساس قانون پیشنهادی طبقه آثار فرهنگی غیر منقول متناسب با طبقه‌بندی‌های ملی (نفایس ملی و منحصر به فرد و شاخص درجه یک تا سه)، منطقه‌ای و محلی اقدام نماید.

۱. مقدمه

ساختارهای قانونی در حمایت از میراث فرهنگی نتیجه تلاش‌های گسترده‌ای است که سالیان متمادی به طول انجامیده است. این فرایند در طی زمان نیز سوگیری‌های متفاوتی به خود گرفته است. گام‌های ابتدایی حمایت از میراث فرهنگی با فهرست برداری از این آثار آغاز شد. در ابتدا مفهوم میراث فرهنگی تنها مفهومی کالبدی و معطوف محوطه‌های باستانی می‌شده است. اما در طول زمان با گسترش مفهوم میراث فرهنگی و دربرگرفتن جنبه‌های دیگری از ارزش‌های آثار، فهرست برداری اولیه نمی‌توانست راهگشای حفاظت از این آثار باشد. از طرفی گسترش کمی و کیفی آثار ثبت شده و فهرست شده، مدیریت و حفاظت از آنها را با مشکل مواجه کرد، زیرا نوع حفاظت متناسب با ارزش‌های اثر و گونه آن کاملاً متفاوت بود و از طرفی منابع برای مدیریت و حفاظت از آثار در بسیاری از کشورها محدود بود. در همین راستا باید فرایندی برای تخصیص متناسب منابع برای آثار شکل می‌گرفت. در کنار این موارد مدیریت آثار در بسیاری از کشورها متناسب با ساختار سیاسی آنها، به‌سوی تمرکززدایی پیش رفت و لازمه آن ارزش‌گذاری آثار برای واگذاری مدیریت آن به لایه‌های پایین‌تر در ساختار سیاسی کشورها بود. از طرفی، بهره‌مندی و بهره‌برداری از آثار نیز شکلی جدید به خود گرفت و آثار از یک مفهوم موزه‌ای به مفهومی زنده و پویا در جامعه تبدیل شدند که نقشی جدید در سیاست‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی گرفتند.

از همین رو سیاست‌های ثبت آثار که به‌طور سنتی در حال پیش رفتن بود، نمی‌توانست پاسخگوی این نیازهای جدید باشد. لذا کشورهای مختلف با سیستم‌های مختلفی طبقه‌بندی آثار ثبت شده و یا ارزشمند را در دستور کار قرار دادند.

مفهوم طبقه‌بندی اساساً با ارزش‌گذاری همراه است و در میراث فرهنگی ارزش‌گذاری امری خطیر محسوب می‌شود زیرا درک ارزش‌های اثر وابسته به زمان و جامعه متأثر از آن است و با دگرگونی درک ارزش‌های اثر، می‌تواند ارزش‌گذاری دستخوش تغییر شود. از همین رو بسیاری از حفاظت‌گران از طبقه‌بندی آثار فرهنگی اجتناب ورزیده‌اند و گاه به مخالفت با آن نیز پرداخته‌اند. اما ملزومات اداری و سیاسی و همچنین رویکردهای حفاظتی نوین، حرکت به‌سوی طبقه‌بندی آثار را امری موجه و اجتناب‌ناپذیر قرار داد.

در طی این فرایند کشورهای مختلفی نظام‌های متفاوتی برای طبقه‌بندی آثار فرهنگی ایجاد کردند. نوع نگاه کشورها به موضوع طبقه‌بندی میراث فرهنگی غیرمنقول و درجه‌بندی آنها، بسته به ساختارهای قانونی در هر کشور و همچنین نوع نگاه آنها به مقوله میراث فرهنگی، کاملاً متفاوت است. به همین جهت نیاز است تا انواع رویکردهای مختلف در این حوزه مورد بررسی قرار گیرد و مسیر طی شده در کشورهای مختلف مورد تشریح گردد.

این بررسی می‌تواند به جریان ثبت آثار غیرمنقول در کشور کمک کند و فرایند طبقه‌بندی و درجه‌بندی را به‌عنوان یک الگوی قابل بررسی به مفهوم ثبت آثار در کشور الصاق کند.

از طرفی کمبود منابع مطالعاتی مناسب در این حوزه و نبود تعریف مبانی مورد نیاز، سبب شده تا استناد به فرایندی متقن برای الگوبرداری نیز با مشکل مواجه شود. مهم‌ترین کار پژوهشی در این حوزه رساله دکتری با عنوان «اصول و سیاست‌های طبقه‌بندی حفاظتی میراث معماری در ایران (الگوی کاربردی برای مدیریت آثار و اولویت‌بندی حفاظت)» [۱] و مقاله مرتبط دیگر [۲] [۳] است. در رساله مذکور به تبیین سیاست‌های پی‌گرفته شده در کشورهای مختلف در راستای طبقه‌بندی آثار فرهنگی پرداخته شده است.

از این رو گزارش حاضر در چهار بخش به بررسی ثبت آثار و مفهوم طبقه‌بندی پرداخته است؛ در بخش اول گام‌های اولیه حمایت‌های قانونی در کشورهای مختلف بررسی شده است تا به نگاه اولیه ثبت آثار در هر کشور پرداخته شود. در بخش دوم فرایند ثبت آثار در داخل کشور مورد بررسی قرار گرفته است و در بخش سوم نمونه‌هایی از کشورهای مختلف که در آنها مفهوم طبقه‌بندی و درجه‌بندی شکلی قانونی به خود گرفته است مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

در انتها نیز جمع‌بندی از مفهوم طبقه‌بندی براساس بررسی نمونه‌های موردی انجام شده است تا بتواند الگویی مناسب از این جریان ارائه دهد.

۲. سیر شکل‌گیری حمایت قانونی از میراث فرهنگی در دنیا

حفاظت از میراث فرهنگی، حفاظت از هویت ملی و ابزاری برای شناخت پیشینیان است؛ همان‌گونه که خداوند در قرآن کریم می‌فرماید «بگو که در زمین سیر کنید پس بنگرید تا عاقبت طوایف پیش از خود که اکثرشان (کافر و) مشرک بودند چه شد؟»^۱ (آیه ۴۲ سوره روم). یکی از ضرورت‌های عبرت از پیشینیان، حفاظت از آثار باقی مانده از ایشان است. مفهوم آیه مذکور در قانون اساسنامه سازمان میراث فرهنگی کشور مصوب ۱۳۶۷ نیز به‌عنوان نمود اصلی حفاظت گنجانده شده است. از همین منظر حفاظت از میراث فرهنگی زمینه‌ای دینی و ملی در کشور دارد و پیش از آنکه به‌صورت مدرن در کشورهای دیگر مطرح باشد، در ایران جاری و ساری بوده است. اما اولین جرقه‌های حمایت قانونی و مدیریت یادمان‌های تاریخی در سده هجدهم در اروپا خورد. البته سابقه اقدام‌های حفاظتی و مدیریتی به سده‌ها پیش از آن برمی‌گشت؛ اما اولین اقدام‌های در جهت حمایت از آثار تاریخی به تصویب قوانین حمایتی و جمع‌آوری اولین فهرست‌ها از آثار ارزشمند در کشورهای اروپایی برمی‌گردد که در سده هفدهم در پی شکل‌گیری جنبش‌های حفاظتی و اندیشه‌ها و رویکردهای نوین در ارتباط با مقوله آثار تاریخی بود. این قوانین حمایتی که در کشورهای مختلف به‌صورت مستقل شکل می‌گرفت، مبنایی برای شکل‌گیری حمایت‌های بین‌المللی از میراث مشترک جهانیان شد. البته باید خاطر نشان کرد که حمایت‌های قانونی هم‌زمان با کشورهای اروپایی در ژاپن و کشورهای دیگر نیز شکل گرفت اما جریان قانونی شکل گرفته در اروپا شکلی منسجم‌تر به‌خود گرفت و پایه‌گذار ابزارهای قانونی حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی در سطح بین‌المللی شد [۵].

در جدول زیر اولین اقدام‌های حمایتی از میراث فرهنگی در کشورهای مختلف ذکر شده است.

۱. قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ

جدول ۱. اقدام‌های حمایتی از میراث فرهنگی در کشورهای مختلف

کشور	بازه زمانی	اقدام حمایتی	نوع اقدام
سوئد [۴]	قرن ۱۷	- ایجاد سازمان باستانی سوئد - ایجاد مقررات مربوط به آثار باستانی	ساختاری- قانونی
ایتالیا [۵]	قرن ۱۷	- ایجاد اولین قانون در ارتباط با صادرات اموال فرهنگی در قرن ۱۷ - ایجاد اولین قانون جامع در ارتباط با میراث فرهنگی در سال ۱۹۰۹	قانونی
مکزیک [۵]	قرن ۱۹	- تأسیس نهاد حفاظتی (Junta de Antiquedades) در سال ۱۸۰۸ - گشایش موزه ملی در سال ۱۸۲۵	ساختاری
آلمان [۴]	قرن ۱۹	- از سال ۱۸۱۵ تا ۱۸۸۱ پنجاه فرمان درباره نگهداری و حمایت از آثار باستانی صادر شد. - تأسیس اداره حفاظت بناهای باستانی و بایگانی اسناد بناهای تاریخی در سال ۱۸۴۲ - تأسیس سازمان مطالعه و حفاظت آثار تاریخی در سال ۱۸۴۲	ساختاری- قانونی
بلژیک [۵]	قرن ۱۹	- ایجاد کمیسیون سلطنتی یادمان‌ها در سال ۱۸۳۵	ساختاری
اسپانیا [۵]	قرن ۱۹	- ایجاد کمیسیون فدرال و کمیسیون‌های استانی در پیوند با یادمان‌ها تاریخی در سال ۱۸۴۴ - ایجاد اولین فهرست آثار تاریخی در سال ۱۹۳۶	ساختاری- قانونی
روسیه [۵]	قرن ۱۹	- تأسیس هیئت باستان‌شناسی سلطنتی برای تصدی حفظ یادمان‌های تاریخی در سال ۱۸۵۹	ساختاری
هند [۵]	قرن ۱۹	- تأسیس مرکز پژوهش‌های باستان‌شناختی هند در سال ۱۸۶۰ - تصویب قانون حفاظت و نگهداری یادمان‌های باستانی در سال ۱۹۰۴	ساختاری- قانونی
فنلاند [۵]	قرن ۱۹	- تأسیس انجمن عتیقه با هدف اشاعه پژوهش درباره کلیساها در سال ۱۸۷۰ - تصویب لایحه‌ای درباره حمایت از یادمان‌های باستانی در سال ۱۸۷۲	ساختاری- قانونی
ژاپن [۵]	قرن ۱۹	- صدور فرمان حمایت و صورت‌برداری از آثار کهن و نیز تأمین بودجه مراقبت آنها در سال ۱۸۷۱ - تصویب قانون حفظ و نگهداری پرستشگاه‌ها و آرامگاه‌های باستانی در سال ۱۸۹۷	قانونی
ترکیه [۵]	قرن ۱۹	- تصویب نخستین قانون مربوط به یادمان‌های تاریخی و اشیای باستانی در سال ۱۸۶۹ (موسوم به نظام‌نامه آثار عتیقه که در سال ۱۸۷۴، ۱۸۸۴ و ۱۹۰۶ اصلاح شد.)	قانونی
مصر [۵]	قرن ۱۹	- ایجاد کمیته‌ای برای حفاظت از یادمان‌های هنر عربی در سال ۱۸۸۱	ساختاری
آمریکا [۵]	قرن ۲۰	- تصویب قانون آثار عتیقه در سال ۱۹۰۶ که به رئیس‌جمهوری اختیار شناسایی رسمی و تعیین یادمان‌های ملی را می‌داد	قانونی

بررسی سیر حمایت از میراث فرهنگی در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که حمایت‌های قانونی از آثار غیرمنقول، فرایندی طولانی طی نموده است که حاصل تغییر نگاه به این آثار در سده‌های گذشته بوده است. اما نکته مهم در این تغییر نگاه تهیه فهرست آثار و دارایی‌های فرهنگی به‌عنوان سنگ بنای حمایت‌های قانونی و ساختاری بوده است. عمده کشورها حمایت قانونی خود از آثار را ثبت این آثار و تهیه فهرستی از دارایی‌های خود آغاز نموده‌اند. ثبت آثار مسیری طولانی طی نموده که همراه با تحول در مفهوم میراث فرهنگی، جنبه‌های مهمی را نیز دربر گرفته است. در این بین دو وجه به این فرایند استحکام بخشیده است؛ وجه اول ساختارهای نهادی است که فرایندهای شناسایی و ثبت را انجام می‌دهد و وجه دوم قوانین حمایتی است که ثبت آثار را تحت لوای خود می‌گیرد و تأثیر گذاری ثبت آثار را قوام می‌بخشد.

۳. حمایت‌های قانونی از میراث فرهنگی در ایران

در ایران نیز همچون دیگر کشورها، اقدام‌های رسمی در جهت حفاظت و حمایت از آثار تاریخی و همچنین تهیه فهرست این آثار و ثبت آنها، به سال‌ها قبل برمی‌گردد. البته شروع این اقدام‌های فاصله قابل توجه زمانی با اقدام‌های دیگر کشورها دارد که اکثراً تحت تأثیر مستشاران و یا باستان‌شناسان غربی صورت پذیرفته است.

اولین اقدام در جهت حفاظت از آثار تاریخی با تشکیل اداره عتیقات در سال ۱۲۹۷ شمسی صورت پذیرفت، و پس از آن با تصویب اساسنامه و شروع به کار انجمن آثار ملی (۱۳۰۴-۱۳۰۰) و همچنین تصویب نخستین قانون راجع به حفظ آثار ملی ایران (آبان ۱۳۰۹ هـ ش / ۱۹۳۰ م) و به‌ویژه تشکیل اداره باستان‌شناسی از سال ۱۳۱۱ (به سرپرستی آندره گدار) نخستین گام‌های رسمی جنبش حفاظت در ایران برداشته شد. (در سال ۱۳۲۳ قانون عتیقات اصلاح گردید و آثار تاریخی دوره قاجاریه نیز به‌عنوان آثار واجد ارزش مورد پذیرش قرار گرفت).

البته اولین فهرست ثبت آثار تاریخی در سال ۱۳۰۴ ش/ ۱۹۲۵ م توسط هر تسفلد آلمانی مشتمل بر هشتاد اثر تهیه شد که بعدها دومین فهرست از آثار تاریخی توسط آندره گدار فرانسوی مشتمل بر ۳۸۵ اثر در سال ۱۳۰۸ ش/ ۱۹۲۹ م ارائه گردید. این فهرست مبنایی برای حفاظت از آثار تاریخی طی یک فرایند قانونی در ایران برای اولین بار قرار گرفت [۷].

در سال ۱۳۴۴ سازمان ملی حفاظت آثار باستانی شکل گرفت که بعد از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ این سازمان به‌همراه سایر نهادها و مؤسسات فرهنگی با نام و اختیارات خاص به نام سازمان میراث فرهنگی کشور در سال ۱۳۶۴، تأسیس گردید و امروز وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مسئول حفاظت و مدیریت از آثار تاریخی و امور قانونی مربوط به آن است [۶]. به‌طور کلی ثبت آثار تاریخی و فرهنگی غیرمنقول در فهرست آثار ملی در راستای اجرای بند «ج» ماده واحده قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی کشور مصوب ۱۳۶۴/۱۱/۱۰ مجلس شورای اسلامی و بند «۶» ماده (۳) قانون اساسنامه این سازمان مصوب ۱۳۶۷/۲/۱ مجلس شورای اسلامی و همچنین به موجب ماده دوم قانون راجع به حفظ آثار ملی مصوب ۱۳۰۹/۸/۱۲ مجلس شورای ملی، تبصره «۲» ماده واحده قانون مدیریت باستان‌شناسی، موزه و کتابخانه مصوب ۱۳۲۳/۱۲/۱۳ مجلس شورای ملی ماده واحده قانون ثبت آثار ملی مصوب ۱۳۵۲/۸/۱ مجلس شورای ملی است.

ثبت در فهرست آثار ملی فرایندی طولانی طی کرده است که نیاز است تا به‌دقت این فرایند بررسی شود. به همین منظور پژوهشی [۷] جزئیات این فرایند را بررسی کرده که در جدول زیر این فرایند خلاصه شده است. همچنین در جدول زیر علاوه بر بررسی جزئی فرایند ثبت، به برخی از اقدام‌های اساسی که در طی سال‌های اخیر برای طبقه‌بندی صورت گرفته است، اشاره شده است.

جدول ۲. بررسی فرایند ثبت آثار با توجه به دوره‌های تاریخی [۷]

تعداد آثار ثبت شده	معیارها و ویژگی‌ها	دسته بندی	دوره تاریخی
۳۴۰ اثر	۱. ثبت آثار تا انتهای دوره زندیه و فقدان پوشش آثار قاجاریه و پهلوی. البته چهار اثر از دوره قاجاریه به صورت استثنا در سال ۱۳۱۵ در فهرست میراث ملی به ثبت رسیدند. ۲. عمده آثار ثبت شده محوطه تاریخی بودند به دلیل آنکه خطر حفاری و غارت وجود داشت. ۳. برخی از آثار ثبت شده در فهرست ملی براساس قانون راجع به حفظ آثار ملی ۱۳۰۹، در خارج از خاک ایران قرار داشتند از جمله اولین اثر ثبت شده ایران که سلیمان تپه در خاک عراق قرار داشت.	دوره اول از ۱۳۱۰ تا ۱۳۲۰	دوره پهلوی
۹۹ اثر	۱. پوشش قانونی ثبت آثار دوره قاجاریه تا مشروطه در لایحه تجدید استخدام آندره گذار ۲. نبود امکان ثبت گسترده به علت جنگ، قحطی و نوسانات سیاسی گسترده	دوره دوم از ۱۳۲۰ تا ۱۳۴۳	
۱۱۷۹ اثر	۱. توسعه ساختارهای نهادی در حوزه میراث فرهنگی ۲. تعیین حریم اولین اثر ثبت شده ملی در سال ۱۳۴۹ (امامزاده عبدالله بافق یزد) ۳. انتشار اولین فهرست آثار ثبت شده در کتاب «فهرست اماکن تاریخی» در سال ۱۳۴۵ توسط نصرت الله مشکوتی ۴. تشکیل اداره ثبت آثار و بناهای تاریخی به صورت واحد جداگانه برای اولین بار در ساختار نهادی کشور در دهه ۵۰ شمسی ۵. تصویب قانون «ثبت آثار ملی ۱۳۵۲» که به دولت اجازه می‌داد تا آثاری که از نظر تاریخی و یا شئون ملی واجد ارزش شناخته می‌شوند صرف نظر از تاریخ ایجاد آن در فهرست آثار ملی به ثبت رساند.	دوره سوم از ۱۳۴۳ تا ۱۳۵۷	
۴۳ اثر	۱. نبود وجود ساختارهای نهادی پایدار در ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی در حوزه میراث فرهنگی ۲. عمده توجهات معطوف جنگ و وقایع ابتدای انقلاب بود و کمتر به موضوع ثبت آثار پرداخته می‌شد	دوره اول از ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۴	پس از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ (جمهوری اسلامی ایران)
۶۶ اثر	۱. شکل‌گیری سازمان میراث فرهنگی و ایجاد ساختار نهادی پایدار برای ثبت آثار ۲. عمده توجهات در این دوره به سامان‌دهی پرونده‌های ثبتی و مدارک آنها معطوف بود ۳. نبود توجه به ثبت بافت‌های تاریخی و از بین رفتن بخش مهمی از آنها در توسعه‌های بعد از جنگ ۴. نبود توجه به ظرفیت ثبت در حفاظت از آثار تاریخی در ۱۱ سال	دوره دوم از ۱۳۶۴ تا ۱۳۷۵	
۱۰۰۱۱ اثر	۱. تحول در نگاه به میراث فرهنگی در اسناد بالادستی به خصوص برنامه‌های توسعه و چشم‌انداز با رویکرد حضور میراث فرهنگی در سیاست‌های کلان ۲. ایجاد بانک اطلاعاتی ثبت برای تسریع فرایند ثبت ۳. رشد چشمگیر آثار ثبت شده در این دوره ۴. انتخاب سیاست ثبت با کمیت بالا و ایجاد مشکلات در اسناد پرونده‌های ثبت شده ۵. نگاه به ظرفیت ثبت آثار در حفاظت از آنها	دوره سوم از ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۴	
۱۴۸۱۳ اثر	۱. بیشترین تعداد آثار ثبت شده در یک دوره چهار ساله ۲. استفاده از ظرفیت ثبت آثار در حفاظت از آنها ۳. نبود توجه به کیفیت ثبت و معطوف شدن نگاه کمی به ثبت آثار ۴. تحت پوشش ثبت قرار گرفتن گونه‌های دیگر حوزه میراث فرهنگی برای اولین بار، از جمله مکان رویدادها و رویدادهای معاصر از جمله وقوع انقلاب اسلامی	دوره چهارم از ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸	
۴۵۰۷ اثر	۱. تغییرات گسترده نهادی در حوزه میراث فرهنگی به خصوص جابه‌جایی سازمان به شیراز سبب کاهش ثبت آثار شد ۲. درگیر کردن استان‌ها در فرایند ثبت آثار در کشور	دوره پنجم از ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۲	
نزدیک به ۲۰۰۰ اثر	۱. تغییر در فرایند ثبت آثار و درگیری بیشتر استان‌ها در فرایند ثبت ۲. برداشتن اولین گام‌ها برای طبقه‌بندی آثار ثبت شده غیرمنقول در آیین‌نامه ثبت میراث فرهنگی منقول و غیرمنقول توسط صندوق احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی در سال ۱۳۸۸ [۸] که تنها طبقه‌بندی موضوعی را در خود جای داده است. ۳. اولین نشانه‌های طبقه‌بندی آثار ثبت شده با ایجاد فهرست «واحد ارزش» در کنار فهرست آثار ملی و قرارداد بخشی از آثار که از ارزش کمتری برخوردارند نسبت آثار ثبت شده در این فهرست	دوره ششم از ۱۴۰۰ تا ۱۳۸۸	

۱. آیین‌نامه ثبت میراث فرهنگی منقول و غیرمنقول که توسط صندوق احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی در سال ۱۳۸۸ تهیه شد تنها به دسته‌بندی آثار ثبتی و معیارهای آن اشاره نموده است. این خود نیز گامی مهم در فرایند طبقه‌بندی محسوب می‌شود اما به دلیل فقدان تبدیل به قانون شدن این دستورالعمل، تنها بخش‌هایی از آن در سال‌های بعد اجرایی شد و عملاً نتوانست طبقه‌بندی آثار غیرمنقول را اجرایی نماید.

بررسی فرایند ثبت آثار در فهرست آثار ملی نشان می‌دهد که این فرایند تابعی از شرایط میراث فرهنگی در کشور در طول زمان بوده است. نکته قابل توجه در این مورد این است که سیاست‌های پیش گرفته در هر دوره به‌نحوی بارز بر فرایند ثبت آثار تأثیر گذاشته است. فرایند ثبت آثار در طول زمان روندی تکاملی داشته که هر چند کند به پیش رفته اما مسیر پیشرفت خود را طی نموده است. روند رو به افزایش ثبت آثار به‌خصوص در دهه هشتاد شمسی با دربر گرفتن گونه‌های مختلف میراث در ثبت آثار تکمیل شد و اولین گام‌ها با تهیه آیین‌نامه ثبت آثار منقول و غیرمنقول توسط صندوق احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی در سال ۱۳۸۸ برداشته و عملاً طبقه‌بندی موضوعی به ادبیات ثبتی کشور اضافه شد اما در نهایت پایه‌های طبقه‌بندی آثار در اواخر دهه نود با شکل‌گیری فهرست «آثار واجد ارزش فرهنگی-تاریخی» شکلی اجرایی به خود گرفت. اما فهرست واجد ارزش فرهنگی-تاریخی به دلیل نبود پشتوانه قانونی لازم و همچنین نبود تعریف دقیق از آثار مشمول آن نتوانسته سیاست طبقه‌بندی مناسبی در کشور ایجاد کند.^۱

مسئله مهمی که این فرایند نشان می‌دهد این است که هیچ‌گاه مسئله طبقه‌بندی آثار جزء اولویت‌ها و یا سیاست‌های کشور نبوده است و تنها ثبت از حیث کمی و یا کیفی مدنظر بوده است.

برای درک این موضوع نیاز است تا قبل از ورود به دلایل چرایی این تصمیم به نمونه‌های دیگر کشور مراجعه شود تا نحوه مواجهه با طبقه‌بندی آثار و نحوه حمایت از آنها تبیین شود و سپس فرایندی شده در کشور نیز مجدداً مورد بررسی قرار گیرد. در ادامه نمونه‌های مهم در کشورهای مختلف مورد بررسی قرار گرفته است.

۴. بررسی طبقه‌بندی آثار در کشورهای مختلف

همان‌گونه که در مقدمه گزارش نیز بحث شد، فرایند حمایت از میراث فرهنگی در کشورهای مختلف سابقه‌ای طولانی داشته و کشور ایران نسبت به دیگر کشورها، دیرتر اقدام‌های قانونی خود برای حمایت از میراث فرهنگی را شکل داده است. لذا در برخی از کشورها، فرایند ثبت آثار در آنها روندی تکاملی پیموده که نواقص موجود در این فرایند و حمایت قانونی از آثار تاریخی برطرف شده است. از همین رو برای بررسی این فرایند طی شده نیاز است تا برخی از کشورهای مهم در این عرصه مورد مطالعه قرار گیرند. در این پژوهش کشورهایی برای بررسی فرایند ثبت آثار انتخاب شده‌اند که سابقه طولانی در امر قانونگذاری در آنها مشاهده می‌شود و همچنین این کشورها در طی سال‌های بعد سیاست‌های خود را با شرایط روز تطبیق داده‌اند. از طرفی برخی کشورها سیاست‌های خاصی در به کارگیری طبقه‌بندی در مدیریت و حفاظت آثار دارند. لذا نیاز است تا در بررسی کشورها، نمونه‌های موفق به‌خوبی اشاره شود. در این پژوهش همچنین سعی شده تا کشورهای منطقه و مشابه ایران نیز مورد بررسی قرار گیرد.

فرایند طبقه‌بندی، نوع طبقه و نوع حمایت از آثار تاریخی در برخی از کشورها به شرح زیر است:

۴-۱. انگلستان

در انگلستان اولین قانون در ارتباط با فهرست‌بندی آثار تاریخی، قانون حمایت از یادمان‌های باستانی بود که در تاریخ ۱۸۸۲ توسط لرد ایوبوری و جان لایاک در مجلس بریتانیا به تصویب رسید. این تلاش بعد از یک بار تلاش ناموفق در تصویب این قانون به سرانجام رسید [۹]. این قانون بیشتر به سایت‌های پیش از تاریخ در قلمرو پادشاهی بریتانیا تأکید داشت و شامل ۶۸ سایت باستانی در خطر بود که از این فهرست فقط ۳۶ سایت آن در انگلستان بود. این قانون یک‌بار در سال ۱۹۰۰ اصلاح شد و به‌عنوان قانون حمایت از یادمان‌های باستانی ۱۹۰۰ گسترش پیدا

۱. گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس با شماره ۱۹۶۷۹ در تاریخ اسفند ۱۴۰۲ با عنوان «گزارش نظارتی بر «تشکیل فهرست آثار واجد ارزش» و «معیارهای ثبت آثار تاریخی و فرهنگی» و ارائه بسته تقنینی» نشان می‌دهد که نبود پشتوانه قانونی فهرست واجد ارزش و همچنین نبود تعریف مشخص از آثار مشمول در این فهرست و برداشت غیرصحیح از مفهوم ارزش سبب شده تا این فهرست نتواند معیار خوبی برای حفاظت از آثار ایجاد کند و لزوم وجود یک سیستم طبقه‌بندی شده برای آثار ثبت شده در فهرست میراث ملی بیش از پیش است.

کرد. به واسطه این قانون آثار قرون وسطی نیز به فهرست آثار ثبتی اضافه شد [۱۰].

اما با افزایش فشارهای عمومی برای حمایت از کلیه آثار، این قانون بار دیگر در سال ۱۹۱۳ اصلاح شد که این قانون با نام قانون تحکیم و ترمیم یادمان های باستانی شناخته می شود [۱۱].

اولین بار در قانون ۱۹۱۳ بود که تصریح شد کلیه آثار که چه در مالکیت خصوصی هستند و چه در مالکیت عمومی هستند باید حفاظت و حمایت شوند. در این قانون برای اولین بار حق دسترسی به هر اثر و یادمان باستانی که چه در مالکیت خصوصی و چه در مالکیت عمومی بودند را می داد.

پایه و اساس جریان فهرست بندی امروزی به اتفاقات بعد از جنگ جهانی دوم مربوط می شود که با قانون برنامه ریزی شهر و کشور ۱۹۴۷ توسعه پیدا کرد.

در سال های بعد، اقدام های مؤثری در جهت سامان بخشی نهادی به فرایند ثبت آثار در انگلستان انجام شد. بر همین اساس طبق قانون ۱۹۹۱ برنامه ریزی (بناها و مناطق حفاظت شده فهرست شده) مقرر شد وزارت فرهنگ، رسانه و ورزش با همکاری «انگلستان تاریخی»^۳ و دیگر وزارت خانه های دولت از قبیل وزارت اجتماعی و دولت محلی، وزارت محیط زیست، غذا و امور روستایی سیاست هایی در جهت حفاظت از بناها و اموال فرهنگی تدوین کنند.

بر اساس این قانون مقرر شد تا تصمیم بر قرار گرفتن و یا حذف از فهرست بنا بر عهده وزارت فرهنگ، رسانه و ورزش قرار گیرد و کارهای اداری در این مورد نیز در انگلستان بر عهده «انگلستان تاریخی»^۴ گذاشته شود.

در انگلستان فرایند حمایت از بناهای تاریخی (منظور حمایت های قانونی^۵) یا تعیین نامیده می شود. بر همین اساس نیز در فرایند حمایت های قانونی دسته بندی های متنوعی برای ثبت آثار وجود دارد که هر کدام از آنها پایه های قانونی متفاوتی دارند. این دسته بندی های ثبت آثار به شرح زیر است:

- بناها با نام، فهرست شده،^۶

- یادمان های باستانی با نام صورت برداری شده،^۷

- لاشه کشتی و هواپیما و غیره با نام حمایت شده،^۸

- میدان های جنگ (رمزگاه ها)، باغ ها و پارک ها با نام ثبت شده.^۹

برای درک تفاوت بین این موارد می توان گفت که بناهای فهرست شده دارای اهمیت معماری و تاریخی خاصی هستند در حالی که یادمان های تاریخی دارای اهمیت ملی هستند که ارزش های اثبات شده ای دارند.

در انگلستان بیش از چهارصد هزار اثر ثبتی وجود دارد که این فهرست شامل دسته بندی یا فهرست یادمان ها، بناها و... می شود.

دسته بندی یا فهرست یادمان ها بر اساس قانون یادمان های باستانی و مناطق باستان شناسی ۱۹۷۹ در جهت حمایت از سایت های باستان شناسی و یادمان های باستانی شکل گرفت. این فهرست به آثاری اشاره دارد که به حمایت های قانونی بیشتری برای حفاظت از آنها نیاز دارد. امروزه نزدیک به بیست هزار اثر از فهرست آثار ثبتی انگلستان در این فهرست وجود دارد که نماینده بیش از ۳۵ هزار اثر موجود

1. Ancient Monuments Consolidation and Amendment Act 1913

2. Town and Country act 1947

3. Historic England

۴. انگلستان تاریخی (به طور رسمی کمیسیون بناها و یادمان های تاریخی برای انگلستان) یک نهاد عمومی اجرایی دولت بریتانیا است که توسط وزارت فرهنگ، رسانه و ورزش حمایت می شود. وظیفه این نهاد حفاظت از محیط زیست تاریخی انگلستان از طریق حفظ و ثبت بناهای تاریخی، برنامه ریزی برای آثار باستانی، ثبت پارک ها و باغ های تاریخی، مشاوره به دولت مرکزی و محلی و ارتقای بهره مندی و ارتقای دانش مردم از آثار باستانی و بناهای تاریخی است.

5. Designation

6. Listed

7. Scheduled

8. Protected

9. Registered

هم‌ردیف خود هستند. براساس قانون ۱۹۷۹ بنایی که در این فهرست قرار دارد نمی‌تواند بنایی باشد که در آن سکونت وجود دارد. به‌طور کلی آثاری که در آنها سکونت وجود دارد باید در فهرست «بناهای فهرست شده» قرار گیرد؛ این دسته از آثار تنها ۲ درصد از آثار ثبت شده را شامل می‌شوند [۱۲].

در خصوص طبقه‌بندی آثار ثبت شده در انگلستان، سه طبقه‌بندی زیر برای آثار ثبت شده وجود دارد:

- **درجه (یک) I:** آثاری با ویژگی‌های استثنایی، فقط ۵٫۵ درصد از آثار ثبتی جزء این دسته هستند.
- **درجه (دو مهم) II*:** آثاری بسیار مهم‌تر از آثار با ویژگی خاص، فقط ۵٫۸ درصد از بناهای قرار گرفته در فهرست در این دسته قرار دارند.
- **درجه (دو) II:** آثاری با ویژگی خاص که هر تلاشی برای نگهداری آنها تضمین می‌شود. ۹۱٫۷ درصد از آثار ثبت شده را شامل می‌شوند که بیشتر مربوط به خانه‌های شخصی می‌شود.

به‌طور کلی آثاری که در فهرست ثبت شده قرار دارد به‌عنوان فهرست میراث ملی انگلستان شناخته می‌شوند که شامل دسته‌بندی‌های متعددی است، از جمله «بناهای فهرست شده» و «یادمان‌های باستانی» [۱۳].

مکان‌های مذهبی نقش مهمی در میراث معماری بریتانیا بازی می‌کنند. انگلستان به‌تنهایی حدود ۱۴۵۰۰ مکان مذهبی ثبت شده دارد (۴ هزار با درجه I، ۴۵۰۰ با درجه II*، ۶۰۰۰ با درجه II). در حقیقت ۴۵ درصد آثار ثبت شده با درجه I مکان‌های مذهبی هستند [۱۴].

۲-۴. ایرلند شمالی

ثبت آثار در ایرلند شمالی کمی بعد از انگلستان شروع شد. اولین پیشنهاد برای ثبت در دستور «برنامه‌ریزی» (ایرلند شمالی) ۱۹۷۳ صورت پذیرفت. اساس قانون فعلی در ایرلند شمالی برای ثبت آثار، دستور برنامه‌ریزی (ایرلند شمالی) ۱۹۹۱ است.

طبق ماده (۴۲) این دستورالعمل اداره اجرایی ایرلند شمالی مجبور به تهیه فهرستی از ساختمان‌ها با (با ارزش معماری و تاریخی خاص) است. از سال ۲۰۱۶ مسئولیت به عهده وزارت امور اجتماعی قرار داده شده است، اما مسئولیت این امر در ایرلند شمالی بر عهده وزارت محیط زیست است.

در ایرلند شمالی طیف وسیعی از معیارهای ثبت آثار که هدف آن تعریف ویژگی‌های معماری و تاریخی است، مورد استفاده قرار می‌گیرد تا تعیین کند که آیا یک ساختمان ثبت شود و یا خیر. در ایرلند شمالی قبل از هر تغییری در بناهای ثبت شده باید موافقت مقامات محلی کسب شود [۱۵].

در حال حاضر ۸۵۰۰ اثر در فهرست ایرلند شمالی قرار دارد که در چهار درجه مختلف تقسیم‌بندی می‌شوند که عبارتند از:

درجه A: آثاری که بیشترین اهمیت را در ایرلند شمالی دارند، از جمله مجموعه‌های برجسته معماری و نمونه‌های با کمترین تغییر در هر سبک، دوره و گونه.

درجه B: آثاری با کیفیت بالا که به‌دلیل ویژگی‌های استثنایی، کیفیت فضای داخل و یا محیطی، به وضوح در درجه بالاتری نسبت به ساختمان‌های با درجه B۱ قرار دارند. همچنین آثاری که ممکن است شایستگی درجه A را داشته باشند اما به‌دلیل از بین رفتن ویژگی‌هایی همچون طرح ناقص، الحاقات و تغییرات با کیفیت پایین، در این دسته قرار می‌گیرند.

درجه B۱: نمونه‌های خوبی از یک دوره یا سبک خاص باشند. درجه‌هایی از تغییر و نقص طراحی ممکن است مورد پذیرش واقع شود. به‌طور کلی B۱ انتخاب ساختمان‌هایی است که به موجب انتخاب گسترده‌ای از ویژگی‌ها، معمولاً شامل ویژگی‌های فضای داخلی یا یک یا چند ویژگی استثنایی است.

درجه B۲: آثار خاصی که با سنجش صورت گرفته از قوانین مطابقت دارند. درجه‌ای از تغییرات و نقص در طراحی مورد پذیرش است. B۲ برای آثاری است که به موجب تعدادی از ویژگی‌ها، واجد شرایط ثبت می‌باشند. یک نمونه می‌تواند ساختمان‌های واقع در یک منطقه حفاظت

شده باشد که در آن کیفیت ظاهر و یا معماری آن به‌طور قابل ملاحظه‌ای بالاتر از استاندارد کلی ساختمان‌ها در منطقه حفاظت شده است.

۳-۴. اسکاتلند

در اسکاتلند ثبت آثار بعد از قانون شهر و برنامه‌ریزی شهری (اسکاتلند) ۱۹۴۷ آغاز شد و اساس قانون فعلی برای ثبت آثار، مربوط به قانون برنامه‌ریزی (ساختمان‌ها و مناطق حفاظت شده ثبت شده) (اسکاتلند) ۱۹۹۷ است [۱۶].

همانند برنامه‌ریزی، امر حفاظت نیز از جمله مسائلی است که توسط دولت بریتانیا به مجلس و دولت محلی اسکاتلند واگذار شده است. مسئولیت ثبت آثار در اسکاتلند با «محیط زیست تاریخی اسکاتلند» به‌عنوان آژانس اجرایی دولت اسکاتلند است که این نقش را از وزارت توسعه اسکاتلند به ارث برده است.

طبقه‌بندی آثار در اسکاتلند به شرح زیر است [۱۷]

دسته A: آثاری با اهمیت ملی و بین‌المللی، آثاری با داشتن هر یک از دوازده معیار معماری یا تاریخی، یا نمونه‌های کمتر دست‌خورده سالم از بعضی از دوره‌ها، گونه‌های خاص.

دسته B: آثاری با اهمیت منطقه‌ای یا با اهمیت بالاتر از محلی یا نمونه‌های اصلی برخی از دوره‌ها، سبک یا نوع ساختمان خاص که ممکن است تغییر یافته شده باشند.

دسته C: آثاری با اهمیت محلی نمونه‌های کمتری از هر دوره، سبک یا نوع ساختمان که در ابتدا ساخته شده و به‌طور متوسط تغییر یافته است و ساختمان‌های ساده سنتی که با ساختمان‌های موجود در دسته‌های A و B یک مجموعه را تشکیل می‌دهند.

در حال حاضر حدود ۴۷۴۰۰ بنای ثبت شده در اسکاتلند وجود دارد که حدود ۸ درصد (۳۸۰۰) در دسته A، حدود ۵۰ درصد در دسته B و مابقی در دسته C قرار دارند.

۴-۴. ایتالیا

چارچوب‌های قانونی شدن حفاظت از میراث فرهنگی در ایتالیا به قرن‌ها قبل از اتحاد این کشور در سال ۱۸۶۱ بر می‌گردد. نخستین قوانین حفاظتی در ایتالیا توسط دوک توسکانی «فردیناندو مدیچی» در خصوص کنترل صادرات اشیای فرهنگی وضع شد. اولین قانون جامع میراث فرهنگی در ایتالیا در سال ۱۹۰۹ توسط پارلمان ایتالیا به تصویب رسید. بعد از آن نیز در دوره فاشیسم نیز قانون جدیدی جایگزین قانون ۱۹۰۹ شد. اما جامع‌ترین قانون راجع به میراث فرهنگی در ایتالیا در سال ۲۰۰۴ با عنوان «کد میراث فرهنگی (CHC)» به تصویب رسید. در این قانون جامع به همه ابعاد میراث فرهنگی و طبیعی در ایتالیا پرداخته شد و در سال ۲۰۱۷ نیز این قانون بازبینی شد [۱۸].

در قانون ۲۰۰۴ به وضوح گونه‌های میراث فرهنگی و انواع آن را تعریف می‌کند. در ایتالیا یک فهرست جامع از آثار فرهنگی وجود دارد که طبقه‌بندی موضوعی دارند. این طبقه‌بندی براساس قانون ۲۰۰۴ به شرح زیر است:

اموال فرهنگی عبارت است از اشیای غیرمنقول و منقول متعلق به دولت، مناطق، سایر سازمان‌های دولتی سرزمینی و نیز هر نهاد و مؤسسه عمومی دیگر و انجمن‌های غیرانتفاعی خصوصی که دارای ارزش‌های هنری، تاریخی، باستان‌شناسی یا قوم‌شناسی هستند.

اموال فرهنگی همچنین شامل موارد زیر است:

الف) مجموعه موزه‌ها، گالری‌های عکس، گالری‌های هنری و سایر مکان‌های نمایشگاهی ایالت، مناطق، سایر سازمان‌های دولتی منطقه‌ای و همچنین هر نهاد و مؤسسه دولتی دیگر.

ب) آرشیو و اسناد واحد ایالت، مناطق، سایر سازمان‌های دولتی سرزمینی و همچنین هر نهاد و مؤسسه دولتی دیگر.

ج) مجموعه کتاب‌های کتابخانه‌های ایالت، مناطق، سایر ارگان‌های دولتی منطقه‌ای و همچنین هر نهاد و مؤسسه دولتی دیگر.

در کنار این موارد آثاری که ثبت می‌شوند شامل مواردی می‌شوند که از اهمیت بالاتری نسبت به سایر آثار برخوردارند.

(الف) اشیای غیر منقول و منقول با اهمیت ویژه هنری، تاریخی، باستان‌شناسی یا قوم‌شناسی.

(ب) آرشیوها و اسناد منفرد متعلق به افراد خصوصی که دارای اهمیت ویژه تاریخی هستند.

(ج) مجموعه‌های کتاب، متعلق به افراد خصوصی، با منافع فرهنگی استثنایی.

(د) اشیای غیر منقول و منقول، به دلیل ارجاع به تاریخ سیاسی یا نظامی، به‌طور کلی به تاریخ ادبیات، هنر و فرهنگ، یا به‌عنوان گواهی بر هویت و تاریخ، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و ممکن است متعلق به هر فردی باشد.

(ه) مجموعه‌ها یا مجموعه‌ای از اشیاء، به‌نحوی که از طریق سنت، ویژگی‌های شهرت و خاص محیطی به‌عنوان یک ارزش هنری یا تاریخی استثنایی قرار دارند و ممکن است متعلق به هر فردی باشد.

به‌طور کلی می‌توان آثار فرهنگی را به‌صورت موارد زیر دسته‌بندی کرد:

(الف) آثاری که مربوط به دیرینه‌شناسی پیش از تاریخ و تمدن‌های بدوی است.

(ب) آثار ارزشمند در ارتباط با سکه‌شناسی.

(ج) دست‌نوشته‌ها، کاغذها، کتاب‌ها، چاپ‌ها و حکاکی‌ها که ماهیت کمیاب یا گران‌بها دارند.

(د) نقشه‌های جغرافیایی و آهنگ‌های موسیقی کمیاب و گران‌بها.

(ه) عکس‌ها یا نگاتیوها، فیلم‌های سینمایی و پشتوانه‌های سمعی و بصری که ماهیتی کمیاب و گران‌بها دارند.

(و) ویلاها، پارک‌ها و باغ‌های دارای ارزش هنری یا تاریخی.

(ز) میادین عمومی، خیابان‌ها، جاده‌ها و سایر فضاهای شهری در فضای باز با ارزش تاریخی.

(ح) مکان‌های معدنی با ارزش تاریخی یا قومی-انسان‌شناختی.

(ط) کشتی‌ها و شناورهای دارای ارزش هنری، تاریخی یا قومی-انسان‌شناختی.

(ی) انواع معماری روستایی دارای ارزش تاریخی یا قومی-انسان‌شناختی به‌عنوان شاهی بر سنت اقتصاد روستایی.

بررسی قانون مذکور نشان می‌دهد که طیف گسترده‌ای از اموال فرهنگی تحت حفاظت قرار می‌گیرند و شناسایی آنها از طریق ماده (۱۳) این قانون صورت می‌گیرد. نکته مهم در خصوص ایتالیا این است که طبقه‌بندی به معنایی که در دیگر کشورها اعمال می‌شود وجود ندارد و طبقه‌بندی تنها تعریفی موضوعی دارد و سیاست‌های حفاظتی معطوف به طبقه‌بندی نمی‌شود. این سیاست‌گذاری در حدی منعطف است که همه اموال فرهنگی را شایسته بهره‌مندی عمومی می‌داند مگر آنکه ضوابط حفاظتی اجازه این کار را ندهد. به‌عبارت دیگر بهره‌برداری معنای خود را به بهره‌مندی داده و در این قالب همه افراد می‌توانند و حق دارند که از اموال فرهنگی حتی اموالی که در تملک دولت نیست بهره‌مند شوند (ماده (۱۱۰) قانون (۲۰۰۴) (قانون کد میراث فرهنگی ۲۰۱۰ ایتالیا) [۱۹].

۴-۵. چین

چین بعد از اواخر دهه ۷۰ میلادی که سیاست گشودن درهای کشور را اعمال کرد، سیستم‌های حفاظت از فرهنگ و طبیعت را در سراسر کشور ایجاد کرد. دولت چین مفهوم غربی میراث جهانی و منشورها و کنوانسیون‌های بین‌المللی مربوطه را در سال ۱۹۸۵ معرفی کرد. از اوایل دهه ۱۹۸۰ دولت چین سیستم مدیریت میراث جهانی را بر اساس کنوانسیون میراث جهانی، نهادینه و اصلاح کرد. در چین وزارت مسکن و توسعه شهری - روستایی مسئول مدیریت میراث طبیعی است در حالی که اداره دولتی میراث فرهنگی عهده‌دار حفاظت و مدیریت میراث فرهنگی است و هر دو مسئول سایت‌های مختلط هستند.

در چین آثار ارزشمند تاریخی - فرهنگی و هنری در سه دسته طبقه‌بندی می‌شوند که عبارتند از:
- آثار فرهنگی برجسته ملی (شامل محوطه‌های باستان‌شناسی، معابد سنگی، غارها، سازه‌های معماری و...)

-قلعه- شهرهای تاریخی،

-مناطق طبیعی برجسته [۳].

تفاوت اصلی در ساختار طبقه‌بندی در چین، نوع متفاوت رویکرد این کشور به مسئله حفاظت است. در این کشور طبقه‌بندی برای حفاظت از آثار انجام می‌شود. بدین معنا که آثاری که طبقه‌بندی می‌شوند از لحاظ قانونی حفاظت می‌شوند و سطح حفاظت از آنها نیز به طبقه‌ای که آثار قرار دارند، معطوف می‌شود.

اساس سیاست‌های طبقه‌بندی در چین، قانون «آثار فرهنگی» است که در سال ۱۹۸۲ مصوب شده است. این قانون آثار ارزشمند معماری را در سه سطح ملی، استانی و محلی تقسیم‌بندی می‌کند. براساس این قانون تنها آثاری که طبقه‌بندی شده‌اند از لحاظ قانونی حفاظت می‌شوند، به عبارت دیگر تنها آثاری که در سه سطح ملی، استانی و محلی قرار دارند مورد حفاظت قرار می‌گیرند و سایر آثار تنها ثبت و شناسایی می‌شوند. در حال حاضر بیش از چهارصد هزار اثر در چین شناسایی شده است اما تنها ۱۲۰۰ اثر در سطح ملی، هفت هزار اثر در سطح استانی و بیش از شصت هزار اثر در سطح محلی طبقه‌بندی شده‌اند و مابقی آثار تنها ثبت شده‌اند و مورد حفاظت قرار نمی‌گیرند [۳].

۶-۴. فرانسه

انقلاب فرانسه ۱۷۹۹-۱۷۸۹ م. (۱۱۷۸-۱۱۶۸ ه. ش) منجر به افزایش توجه به میراث مشترک مردم فرانسه شد. در این راستا یکی از وظایف دولت این بود که از این علاقه عمومی حفاظت و حمایت کند و البته به دلایلی تاریخی و نهادی، حفاظت از میراث فرهنگی عمدتاً وظیفه دولت مرکزی بوده است.

اما به عنوان بخشی از برنامه تمرکززدایی در سه دهه اخیر برخی از مسئولیت‌ها و از جمله برخی مربوط به حفظ و حمایت از میراث فرهنگی به نهادهای محلی و منطقه‌ای واگذار شده است.

در زمینه میراث غیرمنقول در فرانسه، حفاظت شامل بناهای یادمانی، محوطه‌های ساخته شده یا بکر همچون پارک‌ها و باغ‌ها و محدوده‌های کامل شهرها و روستاها می‌شود.

اولین فهرست از بناهای تاریخی در فرانسه در سال ۱۸۴۰ توسط کمیسیون یادمان‌های تاریخی منتشر شد که شامل ۹۳۴ اثر می‌شد و عمدتاً تمرکز این فهرست بر آثاری بود که نیاز به کارهای خاصی برای حفاظت‌شان بود و عمدتاً شامل بناهای یادبود که در اختیار دولت و نهادهای عمومی بود [۲۰].

اما اولین قانون در این زمینه، قانون بناهای تاریخی ۱۹۱۳ است که در بعد از آن نیز بارها اصلاح شده است. این قانون در واقع پایه سیستم حفاظتی است که تا به امروز در فرانسه در جریان است. همچنین این قانون بستری است برای حفاظت و حمایت از آثار غیرمنقول و منقول که در سال‌های پس از خود وجود داشته و دارد [۲۱].

قانون بناهایی تاریخی ۱۹۱۳ (۱۲۱۲ ه. ش) دو سطح حمایتی را تعریف می‌کند:

- «طبقه‌بندی به عنوان آثار تاریخی»^۱ سطح حمایتی برای بناها و اشیایی که در سطح ملی دارای اهمیت‌اند.

- «ثبت به عنوان آثار تاریخی»^۲ سطح حمایتی از بناها و اشیایی که در سطح منطقه‌ای دارای اهمیت‌اند.

در ابتدا معیارهای ثبت آثار توجه به ویژگی‌های تاریخی و هنری بود. اما به تدریج معیارهای گسترده‌تری شامل مسائل فنی، علمی، قوم‌شناسی مدنظر قرار گرفت و اما معیارهای که امروزه در فرانسه برای ثبت ملاک عمل قرار می‌گیرند، علاوه بر مواردی که در گذشته جاری بوده، شامل موارد بیشتری همچون کیفیت، زیبایی‌شناختی، نادر بودن، نمونه قابل توجه از یک سبک یا یک فن خاصی و یا اهمیت تاریخی می‌شود.

قانون ۱۹۱۳ بدون محدودیت برای «نوع» و یا «دوره ساخت» یک اثر عمل می‌کند و از نظر این دو ویژگی، گستره وسیعی از آثار را دربر می‌گیرد:

1. Classement au Titre des Monuments Historiques
2. Inscription au Titre des Monuments Historiques

غارهای ماقبل تاریخ، محوطه‌های باستان‌شناسی، کلیساهای، قلعه‌ها، بناهای عمومی، ساختمان‌های مسکونی شهری و روستایی، ساختمان‌های کشاورزی، کارخانه‌ها، ساختمان‌ها و امکانات تفریحی، پارک‌ها، باغ‌ها و... برخی از آثار ثبت شده حتی مربوط به دهه ۱۹۷۰ هستند. در حال حاضر در فرانسه مجموعاً بیش از ۴۰,۰۰۰ اثر تحت حمایت قانون بناهای تاریخی (۴۴۲۳۶ در سال ۲۰۱۲) قرار دارند که حدود آنها به این صورت است [۲۲]:

- «طبقه‌بندی به‌عنوان آثار تاریخی» ۱۵ هزار اثر،

- «ثبت به‌عنوان آثار تاریخی» ۲۵ هزار اثر.

حدوداً نیمی از این آثار متعلق به بخش عمومی (عمدتاً نهاد‌های محلی) و نیمی از آنها متعلق به بخش خصوصی هستند و هر ساله حدود هفتصد اثر به این مجموعه اضافه می‌شود. در مقایسه با سایر کشورها ممکن است این عدد اندک به نظر آید. اما دو نکته باید در نظر گرفته شود. یک اینکه ویژگی‌های خاص این قوانین حفاظت میراث فرهنگی در فرانسه به مالکان حق یارانه (سوبسید) و کاهش مالیات را ارائه می‌دهد. بنابراین تلاش می‌شود گسترش آثار ثبتی تحت کنترل باشد. علاوه بر فهرست آثار ملی در دو طبقه ذکر شده در بالا، حدود ۱۰ هزار ساختمان دیگر در محدوده‌های شهری و روستایی حفاظت شده قرار گرفته و پوشش داده شده‌اند.

طبقه‌بندی بناها و مجموعه‌های تحت حمایت نشان می‌دهد که:

- بیشترین میزان متعلق به بناهای مذهبی (۳۵ درصد)،

- پس از آن ساختمان‌های مسکونی شهری (۲۵ درصد)،

- قلعه‌ها و خانه‌های اربابی (۱۵ درصد).

این سه گروه به تنهایی سه چهارم کل آثار ثبت شده را تشکیل می‌دهند.

- میزان بناهایی که کاربری اقتصادی دارند، بسیار اندک‌اند (تنها ۳ درصد).

با توجه به زمان ساخت بناهای تحت حمایت قانون میراث فرهنگی در فرانسه:

- بیشترین میزان مربوط به دوران قرون وسطی (۴۰ درصد)،

- بناهای قرن شانزدهم (۱۶ درصد)،

- قابل توجه است که بناهای مربوط به قرن بیستم تعدادشان بسیار ناچیز است؛ در حدود هزار اثر،

- بناهای مربوط به معماری صنعتی: در حدود هزار بنا و مجموعه.

این اختلاف با توجه به روند توجه به میراث فرهنگی قابل توجیه است.

۷-۴. هند

در هند در دوران استعمار انگلستان، نخستین اقدام‌های در جهت حمایت و حفاظت از آثار باستانی با تأسیس مرکز پژوهش‌های باستان‌شناختی هند در سال ۱۸۶۰ صورت پذیرفت. بعد از آن در سال ۱۹۰۴ دولت، قانون حفاظت و نگهداری یادمان‌های باستانی را تصویب نمود [۵]. این اقدام‌های اولین گام‌ها در جهت حفاظت از میراث هند بودند اما مسیر حفاظت در هند از طریق طبقه‌بندی آثار تغییر محسوسی پیدا نمود.

در هند سازمان آثار باستان‌شناسی هند مسئولیت حفاظت از میراث هند را بر عهده دارد. میراث هند بر اساس «سند حفاظت از میراث معماری هند ۲۰۱۳» شامل ساختمان‌ها، آثار، سازه‌ها، مناطق و محوطه‌های دارای ویژگی‌های تاریخی، زیبایی‌شناختی و معماری و یا فرهنگی و همچنین محدوده‌های طبیعی با اهمیت زیست‌محیطی و چشم‌اندازها می‌شود.

در هند طبقه‌بندی آثار بر اساس توجه به سه مؤلفه «اهمیت تاریخی»، «یکپارچگی تاریخی» و «زمینه تاریخی» صورت می‌گیرد و اهمیت این طبقه‌بندی از آن جهت است که سیاست‌های حفاظتی بر اساس طبقه‌بندی در مورد هر اثر اعمال می‌شود. به عبارت دیگر طبقه‌بندی نحوه

حفاظت از یک اثر را با توجه به اهمیت آن مشخص می‌کند [۳].

در خصوص میراث معماری در هند، درجه‌بندی مشخصی صورت می‌گیرد که شامل موارد زیر است:

- **درجه یک:** شامل ساختمان‌های با اهمیت ملی و یا تاریخی است که نشان‌دهنده برتری در سبک و یا رویداد است از همین رو در این دسته مکان رویدادهای مهم قرار می‌گیرند. همچنین مکان‌های طبیعی در این دسته قرار می‌گیرند.

- **درجه دو:** شامل آثار با اهمیت منطقه‌ای و محلی که دارای ویژگی‌های مهمی در سطح منطقه هستند اما در سطح ملی قرار نمی‌گیرند.

- **درجه سه:** شامل ساختمان‌هایی که در منظر شهری دارای اهمیت است و تنظیم‌کننده ضوابط در خصوص نما، ارتفاع و جداره هستند و اهمیت آنها در حد ساختمان‌های درجه دو نیست [۳].

۸-۴. استرالیا

سابقه ثبت آثار در استرالیا به سال ۱۹۷۶ برمی‌گردد که اولین بار مکان‌هایی که ارزش‌های خاصی داشتند را در فهرستی به نام فهرست «ثبت املاک ملی استرالیا» ثبت می‌کردند. فهرست ثبت املاک ملی استرالیا یک فهرست میراثی است که مکان‌های میراثی و طبیعی استرالیا در آن ثبت می‌شد. ثبت در این فهرست در سال ۲۰۰۷ متوقف شد و دو فهرست «میراث ملی استرالیا» و «میراث مشترک» و همچنین فهرست‌های محلی ایالتی و قلمرویی جایگزین آن شدند. در این فهرست از سال ۱۹۷۶ تا ۲۰۰۷ حدود سیزده هزار اثر ثبت شد که این عمل ابتدا توسط کمیسیون میراث استرالیا تا سال ۲۰۰۳ انجام می‌شد و بعد از آن توسط شورای میراث استرالیا تا سال ۲۰۰۷ صورت گرفت.

در سال ۱۹۹۷ دولت استرالیا موافقت کرد که ثبت و حفاظت از میراث باید مسئولیت سطح بالای دولت باشد. همچنین توافق شد که مشارکت دولت در زمینه مسائل محیط زیستی باید بر اهمیت محیط زیست ملی که شامل آثار ثبت جهانی و مکان‌های دارای اهمیت ملی می‌شود، تمرکز کند. ضمناً هر ایالت، قلمرو و دولت محلی مسئولیت مشابهی در خصوص این مسائل دارند. این امر منجر به ایجاد دو فهرست میراثی جدید در سال ۲۰۰۷ شد. طبق قانون حفاظت از محیط زیست و تنوع زیستی ۱۹۹۹ (قانون EPBC) این دو فهرست شامل موارد زیر می‌شوند:

- فهرست «میراث ملی استرالیا»^۱ شامل مکان‌های با ارزش میراثی برجسته برای ملت.

- «فهرست میراث مشترک» شامل مکان‌هایی است که یا توسط دولت اداره می‌شوند و یا مالک آن دولت است [۲۳].

طبق این قانون مسئولیت حفاظت از مکان‌های میراثی که بر عهده دولت بود همچنان ادامه پیدا می‌کرد.

مکان‌هایی که در فهرست میراث ملی استرالیا قرار دارند، مکان‌هایی هستند که دارای ارزش برجسته میراثی برای استرالیا هستند. در حالی که مکان‌هایی که در فهرست میراث مشترک قرار دارند، مکان‌هایی هستند که متعلق به کشور استرالیا هستند و یا توسط بومیان آن کنترل می‌شود [۲۴].

در کنار این دو فهرست، فهرست ثبتی آثار دیگری در استرالیا وجود دارد که نگاه موضوعی - موضعی دارد از جمله فهرست آثار زیر دریا، فهرست میراث ایالت‌ها و قلمروها، فهرست تراست ملی^۲ و فهرست محوطه‌های بومی.

ایالت‌ها و قلمروها فهرست‌هایی از مکان‌هایی که برای مردم بومی دارای اهمیت هستند برای حفاظت از آنها، دارند. مکان‌هایی که در فهرست محلی ثبت می‌شوند توسط قوانین محلی حمایت می‌شوند. در اکثر ایالت‌ها و قلمروها، مقامات دولت محلی برای در نظر گرفتن مکان‌های میراثی در برنامه‌ریزی شهری و محلی، فهرست‌بندی ثبت آثار محلی را انجام می‌دهند. دولت‌های محلی ممکن است مکان‌های میراثی را از طریق برنامه‌ریزی‌های شهری و قوانین کاربری اراضی، محافظت کنند. قدرت آنها در حفاظت از مکان‌ها بستگی به قوانین و مقررات محلی و شوراهای محلی دارد.

1. Australian National Heritage List
2. National Trust Heritage Register

۹-۴. ترکیه

در ترکیه تصویب نخستین قانون مربوط به یادمان‌های تاریخی و اشیای باستانی به سال ۱۸۶۹ بازمی‌گردد (موسوم به نظام‌نامه آثار عتیقه که در سال ۱۸۸۴، ۱۸۷۴ و ۱۹۰۶ اصلاح شد) [۵] بعد از این تاریخ، تحولات مربوط به حفاظت از آثار تاریخی در ترکیه شکلی نوین به خود گرفت. در حال حاضر وزارت فرهنگی و گردشگری در ترکیه مسئول حفاظت از آثار تاریخی فرهنگی و طبیعی است. آثار تاریخی در ترکیه با نام «دارایی‌های فرهنگی» شناخته می‌شود و شامل آثار منقول و غیرمنقول روی زمین و یا زیر آب است که دارای ارزش‌های هنری، تاریخی، فرهنگی و دینی است. در ترکیه آثار تاریخی و معماری در دو درجه طبقه‌بندی می‌شوند که این دو درجه شامل موارد زیر می‌شود:

- **درجه یک:** بناهای تاریخی و ساختمان‌های عمومی که شامل معابد، کلیساها، مساجد، کاخ‌ها، حمام‌ها و آمفی‌تئاترها می‌شود. این آثار باید در اصالت و یکپارچگی آنها کاملاً حفظ شود و هیچ مداخله‌ای در آنها مجاز نمی‌باشد. در مواردی امکان احیا وجود دارد؛ مشروط به آنکه اصالت اثر مخدوش نشود.

- **درجه دو:** بناها و اماکن ساده و ساختمان‌های مسکونی که استفاده مجدد، فعالیت دوباره و تغییر در فضای داخلی آنها امکان‌پذیر است [۳]. به‌طور کلی درجه‌بندی در ترکیه بیشتر معطوف احیا و واگذاری است و حفاظت و مدیریت آنها در اولویت بعدی قرار دارند.

۵. مفهوم طبقه‌بندی میراث فرهنگی غیر منقول

طبقه‌بندی شامل مفاهیم گسترده‌ای می‌شود که عمدتاً به نوع نگاه هر کشور نسبت به این موضوع و سیاست‌های پیش گرفته شده توسط آنها در خصوص طبقه‌بندی آثار غیر منقول برمی‌گردد. طبقه‌بندی شامل دسته‌بندی‌های متنوعی است که در کشورهای مختلف به اشکال گوناگون دیده می‌شود. مفهوم طبقه‌بندی به دو بخش اساسی تقسیم می‌شود؛ طبقه‌بندی موضوعی - موضوعی و درجه‌بندی. هر کدام از این گونه‌ها مفهومی کاملاً متفاوت را در خود جای داده‌اند و نگاه متفاوتی را نیز نسبت به طبقه‌بندی آثار اعمال می‌کنند. در ادامه به این موضوع به تفصیل پرداخته شده است.

۵-۱. تفاوت میان طبقه‌بندی موضوعی - موضوعی و مفهوم درجه‌بندی

بررسی کشورهای مختلف نشان می‌دهد که مفهوم طبقه‌بندی با درجه‌بندی بسیار متفاوت است. درجه‌بندی عمدتاً با ارزش‌گذاری یک اثر همراه است اما طبقه‌بندی قرار دادن آثار در زیر مجموعه‌های موضوعی - موضوعی را شامل می‌شود. البته این نکته حائز اهمیت است که طبقه‌بندی نیز یک فرایند ارزش‌گذاری محسوب می‌شود، اما ارزش‌گذاری که منتج به قرار گرفتن اثر در زیر مجموعه‌های مشخصی می‌شود. اما درجه‌بندی تنها ارزش‌گذاری صرف اثر را شامل می‌شود، به عبارت دیگر جایگاه یک اثر را نسبت به اثر دیگر نشان می‌دهد فارغ از اینکه این اثر در چه دسته موضوعی و یا موضوعی قرار می‌گیرد. برای مثال در انگلستان به‌رغم وجود طبقه‌بندی آثار در دسته‌های موضوعی مختلف از جمله، بناها، یادمان‌های تاریخی و... اما درجه‌بندی مشخصی برای ارزش‌گذاری این آثار فارغ از دسته موضوعی آنها انجام می‌شود.

اما طبقه‌بندی خود نیز شامل دو بخش موضوعی و موضوعی می‌شود. همان‌طور که بیان شد طبقه‌بندی در بسیاری از کشورها با فهرست‌های گوناگون همراه است که به‌نوعی آثار ثبت شده را با توجه به موضوع در دسته‌های مختلف قرار می‌دهند. به‌عنوان مثال در انگلیس دسته‌های موضوعی مثل بناها، یادمان‌های باستانی، لاشه‌های کشتی و هواپیماها، میدان‌های رزم و... وجود دارد.

اما مهم‌ترین طبقه‌بندی آثار، طبقه‌بندی موضوعی است. بدین معنا که آثار در طبقه‌های مشخصی در سطح یک کشور قرار می‌گیرند. برخی از آثار در سطح ملی دارای اهمیت هستند، برخی دیگر در سطح یک منطقه یا استان و برخی دیگر در سطح محلی. این طبقه‌بندی که به‌نوعی با ارزش‌گذاری بر روی آثار نیز همراه است، برای برنامه‌ریزی متفاوت و تخصیص درست منابع صورت می‌گیرد. در این نوع طبقه‌بندی سطح حفاظت و اهمیت حمایت از آثار براساس اهمیت اثر در سطح ملی تعریف می‌شود.

۲-۵. طبقه‌بندی ابزاری برای اعمال سیاست‌های کلان

بررسی کشورهای مختلف در مواجهه با موضوع طبقه‌بندی آثار غیرمنقول نشان می‌دهد که مفاهیم پیچیده و گسترده‌ای در این حوزه وجود دارد. این مفاهیم برگرفته از ساختارهای قانونی در هر کشور و همچنین نوع نگاه هر کشور نسبت به موضوع میراث فرهنگی است. در کنار این موضوع ساختار سیاسی و اداری کشورها در برنامه‌ریزی و تخصیص منابع نیز موضوع مهم دیگری است که مفهوم طبقه‌بندی را تحت الشعاع قرار داده است. از طرفی در اکثر کشورها موضوع طبقه‌بندی با سیاست‌های مشخصی در ارتباط است. در بسیاری از کشورها طبقه‌بندی ابزاری برای اعمال سیاست‌های مشخصی است که در فرایند حفاظت و مدیریت آثار فرهنگی نقشی اساسی بازی می‌کند. از همین رو می‌توان گفت هر کشور بر اساس نگاه و رویکرد خود به موضوع میراث فرهنگی، سیاست‌هایی را در قالب طبقه‌بندی آثار دنبال می‌کند، که آنها را نسبت به زیرساخت‌های موجود در آن کشورها، کاملاً متمایز از دیگر کشورها کرده است. بررسی بیشتر نشان می‌دهد که عمده سیاست‌های طبقه‌بندی در سه مؤلفه حفاظتی، مدیریتی و بهره‌برداری خلاصه می‌شود.

۳-۵. طبقه‌بندی ابزاری برای حفاظت مؤثر

اساساً موضوع شناسایی و ثبت آثار، با حفاظت از آثار پیوند ذاتی دارد. بدین معنا که ثبت آثار ابزاری برای حفاظت مؤثر از آنهاست. از همین رو موضوع طبقه‌بندی نیز در بسیاری از کشورها در راستای حفاظت مؤثر از این آثار تعریف می‌شود. بدین صورت که مفهوم ارزش‌گذاری آثار فرهنگی غیرمنقول اساساً با مفهوم حفاظت ارتباط مستقیم دارد، از همین رو سیاست‌های طبقه‌بندی به جای تمرکز بر ارزش‌گذاری آثار، به مفهوم حفاظت مؤثر از این آثار معطوف شده است. به عنوان مثال در کشور ایتالیا طبقه‌بندی به معنای عام دیگر کشورها اعمال نمی‌شود و تنها طبقه‌بندی موضوعی در آن کشور اعمال می‌شود و کلیه آثار از یک سیاست یکپارچه حفاظتی بهره‌مند می‌شوند. این سیاست طبقه‌بندی به این دلیل اعمال می‌شود که حفاظت مؤثر نمی‌تواند لزوماً با ارزش‌گذاری آثار و درجه‌بندی آنها صورت پذیرد، زیرا ارزش‌های یک اثر به نسبت درک جامعه و همچنین در گذر زمان می‌توانند تغییر یابند و از همین رو سیاست طبقه‌بندی بر اساس درجه‌بندی می‌تواند حفاظت از همه آثار را تحت الشعاع قرار دهد و تنها آثاری را واجد ارزش حفاظت قلمداد کند که در درجه بالاتری قرار دارند، در حالی که حفاظت فارغ از درجه ارزش یک اثر، باید برای آن اثر اعمال شود.

۴-۵. اهمیت طبقه‌بندی در مدیریت آثار

یکی از مهم‌ترین اهداف طبقه‌بندی در کشورهای مختلف، تعریف سطوح مدیریتی متفاوت متناسب با اهمیت اثر در سطح کشور است. این بدان معناست که ساختارهای نهادی و منابع متناسب با جایگاه یک اثر شکل می‌گیرند و تخصیص داده می‌شوند. از همین رو امکان مدیریت صحیح برای آثار به وجود می‌آید. این از آن جهت دارای اهمیت است که در کشورهایی که تعداد آثار بالایی در آنها وجود دارد و منابع برای مدیریت آنها نیز محدود است، طبقه‌بندی می‌تواند مسیر درست مدیریت را تعریف کند. از طرفی سطح حفاظت از یک اثر نیز با توجه به اهمیت اثر می‌تواند در طبقه‌بندی و درجه‌بندی آثار تعریف شود. به هر روی نوع حفاظت آثار علاوه بر اینکه بر ارزش‌های یک اثر متکی است، اهمیت آن اثر در سطح یک کشور را نیز در نظر می‌گیرد. به عبارتی حفاظت از آثار با اهمیت ملی حساسیت‌های ویژه‌ای را دربردارد که به واسطه حساسیت‌های اجتماعی، حفاظت از این دسته از آثار را سخت‌تر می‌کند. به عنوان مثال حفاظت از اثری مثل مسجد شیخ لطف‌الله اصفهان علاوه بر اینکه از جنبه‌های ارزش اثر پیروی می‌کند و اقدام‌های فنی آن ممکن است مشابه بسیاری از آثار هم‌دوره و یا مشابه خود باشد، اما به دلیل جایگاه ملی اثر، سطح متفاوت دیگری از حفاظت را می‌طلبد.

۵-۵. اعمال سیاست‌های بهره‌برداری متناسب با طبقه‌بندی

آنچه که در فرایند طبقه‌بندی در کشورهای مختلف دیده می‌شود، مدیریت حساسیت‌های اجتماعی نسبت به میراث فرهنگی غیرمنقول از

طریق سیاست طبقه‌بندی است. فقدان طبقه‌بندی آثار سبب می‌شود تا همه آثار با یک حساسیت اجتماعی مورد نظر قرار گیرند. از همین رو امکان اعمال سیاست‌های بهره‌برداری از این آثار را تا حد زیادی سلب می‌کند، زیرا ثبت در یک فهرست بدون طبقه‌بندی به مثابه یک ارزش افزوده برای اثر عمل می‌کند و هرگونه توجیه برای بهره‌برداری متناسب از اثر را با حساسیت‌های ناروا مواجه می‌کند. این در حالی است که بسیاری از آثار ثبت شده با زندگی روزمره مردم در ارتباطند و ادامه حیات آنها، به‌عنوان هدف اصلی حفاظت، در گرو بهره‌برداری صحیح از آنها و تزریق آنها در زندگی معاصر مردم است. طبقه‌بندی در بسیاری از کشورها امکان بهره‌برداری را براساس اهمیت ملی آنها فراهم می‌کند. به‌عنوان مثال در طبقه‌بندی در اسکاتلند آثاری که در سطح محلی دسته‌بندی می‌شوند، به‌دلیل تغییرهای زیاد در اصالت و یکپارچگی آنها، به راحتی قابل اعطای کاربری و یا تجدید حیات هستند. در حالی که آثاری که در سطح ملی دارای اهمیت هستند و یکپارچگی و اصالت آنها در وضعیت بسیار مطلوبی قرار دارد، کمتر موضوع بهره‌برداری هستند.

از طرفی دسته‌بندی موضوعی نیز به این فرایند کمک شایانی در بسیاری از کشورها نموده است، به‌عنوان مثال آثاری که در دسته یادمان‌های باستانی در انگلستان قرار می‌گیرند، عملاً از فرایند بهره‌برداری نیز خارج می‌شوند، این در حالی است که بناهای تاریخی موضوع اصلی این هدف محسوب می‌شوند. در جدول زیر سیاست‌های اعمال شده در هر کشور و نوع طبقه‌بندی نشان داده شده است.

جدول ۳. سیاست‌های اعمال شده سایر کشورها در خصوص نوع طبقه‌بندی

کشور	سیاست	نوع طبقه‌بندی	طبقه‌بندی آثار
انگلستان	حفاظتی- مدیریتی	موضوعی - درجه‌بندی	- درجه ۱: آثاری با ویژگی‌های استثنایی، فقط ۲٫۵ درصد از آثار ثبتی جزء این دسته هستند. - درجه ۱* : آثاری بسیار مهم‌تر از آثار با ویژگی خاص، فقط ۵٫۸ درصد از بناهای قرار گرفته در فهرست در این دسته قرار دارند. - درجه ۱۱: آثاری با ویژگی خاص که هر تلاشی برای نگهداری آنها تضمین می‌شود. ۹۱٫۷ درصد از آثار ثبت شده را شامل می‌شوند که بیشتر مربوط به خانه‌های شخصی می‌شود. همچنین در کنار درجه‌بندی طبقه‌بندی موضوعی شامل بناها، لاشه کشتی، رزمگاه‌ها و... نیز اعمال می‌شود.
ایرلند	مدیریتی	درجه‌بندی	درجه A: آثاری که بیشترین اهمیت را در ایرلند شمالی دارند. درجه B: آثاری با کیفیت بالا که به دلیل ویژگی‌های استثنایی، کیفیت فضای داخل و یا محیطی، به وضوح در درجه بالاتری نسبت به ساختمان‌های با درجه B1 قرار دارند. همچنین آثاری که ممکن است شایستگی درجه A را داشته باشند اما به دلیل ویژگی‌هایی همچون طرح ناقص، الحاقات و تغییرات با کیفیت پایین، در این دسته قرار می‌گیرند. درجه B1: نمونه‌های خوبی از یک دوره یا سبک خاص باشند. درجه‌هایی از تغییر و نقص طراحی ممکن است مورد پذیرش واقع شود. درجه B2: آثار خاصی که با سنجش صورت گرفته از قوانین مطابقت دارند. درجه‌ای از تغییرهای و نقص در طراحی مورد پذیرش است.
اسکاتلند	مدیریتی	موضوعی	دسته A: آثاری با اهمیت ملی و بین‌المللی. دسته B: آثاری با اهمیت منطقه‌ای یا با اهمیت بالاتر از محلی. دسته C: آثاری با اهمیت محلی.
ایتالیا	حفاظتی- بهره‌برداری	موضوعی	الف) آثاری که مربوط به دیرینه‌شناسی، پیش از تاریخ و تمدن‌های بدوی است. ب) آثار ارزشمند در ارتباط با سکه‌شناسی. ج) دست‌نوشته‌ها، کاغذها، کتاب‌ها، چاپ‌ها و حکاکی‌ها که ماهیت کمیاب یا گران‌بها دارند. د) نقشه‌های جغرافیایی و آهنگ‌های موسیقی کمیاب و گران‌بها. ه) عکس‌ها یا نگاتیوها، فیلم‌های سینمایی و به‌طور کلی پشتوانه‌های سمعی و بصری که ماهیتی کمیاب و گران‌بها دارند. و) ویلاها، پارک‌ها و باغ‌های دارای ارزش هنری یا تاریخی. ز) میداين عمومی، خیابان‌ها، جاده‌ها و سایر فضاهای شهری در فضای باز با ارزش تاریخی. ح) مکان‌های معدنی با ارزش تاریخی یا قومی-انسان‌شناختی. ط) کشتی‌ها و شناورهای دارای ارزش هنری، تاریخی یا قومی-انسان‌شناختی. ی) انواع معماری روستایی دارای ارزش تاریخی یا قومی-انسان‌شناختی به‌عنوان شاهدی بر سنت اقتصاد روستایی.

کشور	سیاست	نوع طبقه‌بندی	طبقه‌بندی آثار
چین	حفاظتی- مدیریتی	موضوعی- موضعی	طبقه‌بندی موضوعی شامل: - آثار فرهنگی برجسته ملی (شامل محوطه‌های باستان‌شناسی، معابد سنگی، غارها، سازه‌های معماری و...) - قلعه - شهرهای تاریخی. - مناطق طبیعی برجسته. - همچنین طبقه‌بندی در سه سطح ملی، استانی و محلی.
فرانسه	مدیریتی	درجه‌بندی- موضعی	- (طبقه‌بندی به عنوان آثار تاریخی) سطح حمایتی برای بناها و اشیایی که در سطح ملی دارای اهمیت‌اند. - (ثبت به عنوان آثار تاریخی) سطح حمایتی از بناها و اشیایی که در سطح منطقه‌ای دارای اهمیت‌اند.
هند	حفاظتی	درجه‌بندی- موضعی	- درجه یک: شامل ساختمان‌های با اهمیت ملی و یا تاریخی است که نشان‌دهنده برتری در سبک و یا رویداد در آن است از همین رو در این دسته مکان رویدادهای مهم قرار می‌گیرند. همچنین مکان‌های طبیعی در این دسته قرار می‌گیرند. - درجه دو: شامل آثار با اهمیت منطقه‌ای و محلی که دارای ویژگی‌های مهمی در سطح منطقه هستند اما در سطح ملی قرار نمی‌گیرند. - درجه سه: شامل ساختمان‌هایی که در منظر شهری دارای اهمیت است و تنظیم‌کننده ضوابط درخصوص نما، ارتفاع و جداره هستند و اهمیت آنها در حد ساختمان‌های درجه دو نمی‌باشد.
استرالیا	مدیریتی	موضوعی- موضعی	- فهرست (میراث ملی استرالیا) شامل مکان‌های با ارزش میراثی برجسته برای ملت. - (فهرست میراث مشترک) شامل مکان‌هایی است که یا توسط دولت اداره می‌شوند و یا مالک آن دولت است.
ترکیه	بهره‌برداری	درجه‌بندی	- درجه یک: بناهای تاریخی و ساختمان‌های عمومی که شامل: معابد، کلیساها، مساجد، کاخ‌ها، حمام‌ها و آمفی‌تئاترها می‌شود. این آثار باید اصالت و یکپارچگی آنها کاملاً حفظ شود و هیچ مداخله‌ای در آنها مجاز نمی‌باشد. در مواردی امکان احیا وجود دارد؛ مشروط به آنکه اصالت اثر مخدوش نشود. - درجه دو: بناها و اماکن ساده و ساختمان‌های مسکونی که استفاده مجدد، فعالیت دوباره و تغییر در فضای داخلی آنها امکان‌پذیر است.

مآخذ: نگارنده.

۶. جمع‌بندی و ارائه پیشنهادها

حفاظت از آثار فرهنگی غیرمنقول، سطوح مختلفی را شامل می‌شود که مهم‌ترین سطح آن حمایت‌های قانونی است که برای یک اثر اعمال می‌شود. این حمایت‌های قانونی با ثبت یک اثر آغاز می‌شود و سطوح حفاظتی نیز براساس همین حمایت‌های قانونی عمل می‌کند. بررسی سیر تحول حمایت‌های قانونی از میراث فرهنگی غیرمنقول در کشورهای مختلف و همچنین کشور ایران نشان می‌دهد که این ساختار حمایت قانونی با گسترش مفهوم میراث فرهنگی و دربرگرفتن گونه‌های مختلف میراثی، توسعه پیدا کرده است و با توجه به افزایش کمی آنها در سطح هر کشور، سیاست‌های مختلفی برای حمایت از این آثار پیش گرفته شده است که اکثراً منتج به سیاست طبقه‌بندی آثار شده است. بررسی کشورهای مختلف نشان می‌دهد که سیاست‌های طبقه‌بندی در این کشورها معطوف از ساختار سیاسی در آن کشورها، نحوه برنامه‌ریزی و تخصیص منابع برای آثار فرهنگی است. به‌طور کلی طبقه‌بندی در این کشورها معطوف از ساختار سیاسی در آن کشورها، نحوه مدیریت و یا بهره‌برداری از آثار است. هر سه مؤلفه سیاست‌های طبقه‌بندی در کشورهای مختلف را شکل می‌دهند. از همین رو مفاهیم طبقه‌بندی نیز در این کشورها تابع سه مؤلفه یاد شده است و اشکال گوناگون طبقه‌بندی به‌دلیل نوع نگاه متفاوت نسبت به موضوع میراث فرهنگی در هر کشور است؛ نگاهی که در ایران نیز متفاوت از آنچه در دیگر کشورها اعمال می‌شود، وجود دارد. در ایران اما حمایت از آثار فرهنگی غیرمنقول، براساس یک فهرست هم تراز صورت می‌گیرد که هیچ‌گونه ارجحیت و یا ارزش‌گذاری در خصوص آثار را در خود

نمی‌بیند. سیاست‌های پیش گرفته شده در کشور در طی سالیان گذشته بیشتر معطوف رشد کمی ثبت آثار بوده و به بخش کیفی آن و به خصوص طبقه‌بندی آثار کمتر توجه شده است. در سال‌های اخیر اما برای حل موضوع طبقه‌بندی در کشور فهرست جداگانه‌ای در کنار فهرست آثار ملی کشور به نام فهرست واجد ارزش فرهنگی تاریخی اضافه شده است که آثار را ارزش گذاری می‌نماید. بر همین اساس می‌توان پیشنهادهای اجرایی و تقنینی زیر را ارائه داد:

۱-۶. پیشنهادهای اجرایی و تقنینی

۱. پیشنهاد می‌شود تا وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی نسبت به تهیه پیش نویس قانون طبقه‌بندی آثار ثبت شده فهرست آثار ملی اقدام نماید. این قانون بایستی براساس مفهوم طبقه‌بندی موضوعی - موضوعی و همچنین درجه‌بندی تهیه شود. بدین منظور طبقه‌بندی مدنظر باید براساس زیر صورت گیرد:

الف) طبقه ملی شامل:

- نفایس منحصر به فرد،

- نفایس ملی،

- با ارزش ملی،

ب) با ارزش منطقه‌ای

ج) با ارزش محلی

۲. وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی لازم است ظرف مدت ۶ ماه نسبت به بررسی و پژوهش در خصوص معیارهای ارزش گذاری آثار فرهنگی در مورد آثار اقدام نماید تا معیارهای آثار نفایس ملی و منحصر به فرد و همچنین شاخص ملی برای درجه‌بندی درجه یک تا سه، آثار منطقه‌ای، و آثار محلی تهیه و اجرایی شود.

۳. دستورالعمل تعیین آثار واجد ارزش تاریخی و فرهنگی به شماره ۹۸۲۱۰۰/۲۸۲۸۶ و معیارهای ثبت آثار تاریخی و فرهنگی غیر منقول به شماره ۹۹۲۱۰۰/۳۱۹۸۳ پس از تهیه تصویب قانون طبقه‌بندی آثار ملغی اعلام شود.

۴. وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مکلف است دستورالعمل اجرایی برای حفاظت و مدیریت آثار فرهنگی غیر منقول را براساس قانون پیشنهادی طبقه‌بندی آثار فرهنگی (بند یک پیشنهاد) متناسب با طبقه‌بندی‌های ملی (نفایس ملی و منحصر به فرد و شاخص درجه یک تا سه)، منطقه‌ای و محلی تنظیم نماید.

۵. وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی موظف است از طریق صندوق توسعه صنایع دستی و فرش دستباف و احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی نسبت به تهیه دستورالعمل اجرایی در خصوص نحوه بهره‌برداری از اماکن و آثار فرهنگی غیر منقول براساس قانون پیشنهادی طبقه آثار فرهنگی غیر منقول متناسب با طبقه‌بندی‌های ملی (نفایس ملی و منحصر به فرد و شاخص درجه یک تا سه)، منطقه‌ای و محلی اقدام نماید.

منابع و مآخذ

- [۱] ریاحی مقدم، ساشا (۱۴۰۱). اصول و سیاست‌های طبقه‌بندی حفاظتی میراث معماری در ایران (الگوی کاربردی برای مدیریت آثار و اولویت‌بندی حفاظت)، رساله دکتری (منتشر نشده).
- [۲] ریاحی مقدم، ساشا، طالبیان محمدحسن، محمد مرادی اصغر (۱۴۰۲). بازخوانی نظام مدیریت و حفاظت از میراث معماری با ابزار طبقه‌بندی در کشورهای شرق و آسیای مرکزی، مطالعات باستان‌شناسی پارسه، ۷(۲۵).
- [۳] ریاحی مقدم، ساشا، طالبیان، محمدحسن، محمد مرادی، اصغر (۱۴۰۰). واکاوی طبقه‌بندی‌های مؤثر بر طبقه‌بندی آثار میراث معماری براساس رویکردها و سیاست‌های حفاظت در کشورهای اروپا. مطالعات معماری ایران، ۱۰(۲۰).
- [۴] حناچی، پیروز (۱۳۸۶). جزوه مبانی نظری مرمت، دانشگاه تهران.
- [۵] وکیل تو، یوکا (۱۳۸۷). تاریخ حفاظت معماری، ترجمه محمدحسن طالبیان و خشایار بهاری، نوبت اول، تهران: انتشارات روزنه.
- [۶] ایزدی، محمد سعید (۱۳۸۲). ضرورت تحولی در نگرش و رویکرد به مرمت ثروت‌های فرهنگی، مجله هفت‌شهر، شماره ۱۲ و ۱۳.
- [۷] مرادی، حسن و فهیمه عرب نصرآبادی (۱۳۹۸). بررسی روند ثبت آثار در فهرست آثار ملی غیرمنقول، جشن‌نامه دکتر فیروز باقرزاده، تهران: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری.
- [۸] ابروانی، احسان (۱۳۹۷). ثبت میراث فرهنگی و طبیعی و نفایس ملی، تهران، انتشارات پیشین پژوه.
- [8] Taylor, Edward Burnett (1907). "pitt-rivers, Augustus Henry Lane fox", in lee, Sydney. Dictionary of National Biography, 1901, supplement. London. Smith, elder and co.
- [9] Hunter Robert (1907). "appendix A". "the preservation of places of interest or beauty". Manchester university press. Wikisource. (include the full text of the 1882 act).
- [10] Lain macivor & Richard Fawcett (1983) "planks from the shipwreck of time: an account of ancient monumentry, then and now". In M Magnusson (ed) echoes in stone, p 9-27.
- [11] "Heritage at risk report", English heritage (2010).
- [12] www.historicengland.org.uk/listing/what-is-designation/listed.
- [13] "caring for places worship", British religion in numbers, English heritage (2010).
- [14] Planning policy statement 6: planning, archaeology and the built heritage revised annex c: criteria for listing", 2011 department of environment, p-22.
- [15] Scottish historic environment policy (2008). Historic Scotland. Pp 24-25. ISBN 978-1-84917-002-4.
- [16] Scotland's listed building (2010). Historic environment Scotland. Pp 4.
- [17] Giuseppe Calabi, Art law: Restrictions on the export of cultural property and artwork (2020), <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=ac60b4b8-a8fc-4a7e-877d-8f3be6d7d967>.
- [18] Code of cultural and landscape heritage law.
- [19] Rapport d'information no 599, Au service d'une politique nationale du patrimoine: le rôle incontournable du Centre des monuments nationaux, Françoise Férat (2010).
- [20] Law of 31 December 1913 on Historic Monuments, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006074250&dateTexte=vig>.
- [21] Patrimoine et architecture, CHI FRES CLÉS 2011, Ministère de la Culture et de la Communication, (fr).2011,pdf, <http://www2.culture.gouv.fr/culture/deps/chiffres-cles2011/04-patrimoine-architecture-2011.pdf>.
- [22] Environment protection and biodiversity conservation act 1999.
- [23] Environment protection and biodiversity conservation act" section 324A.

گزیده سیاستی

نظام طبقه‌بندی آثار تاریخی فرهنگی در جهان مبنایی برای حفاظت، مدیریت و بهره‌برداری از آثار است که به اشکال موضوعی، موضعی و درجه‌بندی انجام می‌شود و از ساختار سیاسی کشورها متأثر می‌شود. از این‌رو لازم است از دستاوردهای این الگو در کشور به صورت بومی بهره‌مند شد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir